

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Papier drukowy wykorzystywany w czasopismach, gazetach : ochrona konserwatorska i sposób przechowywania

Author: Agnieszka Bakalarz

Citation style: Bakalarz Agnieszka. (2012). Papier drukowy wykorzystywany w czasopismach, gazetach : ochrona konserwatorska i sposób przechowywania. "Nowa Biblioteka" (2012, nr 1, s. 195-202).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Agnieszka Bakalarz

Zakład Bibliotekoznawstwa i Marketingu Książki
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: agnieszka.bakalarz@us.edu.pl

**PAPIER DRUKOWY WYKORZYSTYWANY W CZASOPISMACH, GAZETACH.
OCHRONA KONSERWATORSKA I SPOSÓB PRZECHOWYWANIA**

ABSTRAKT:

Materiały biblioteczne, w tym czasopisma, są gromadzone w bibliotekach w różnych warunkach i miejscach. Prasa przedstawia zdarzenia polityczne, społeczne, gospodarcze, naukowe i fachowe, toteż jest praktycznie codziennie wykorzystywana. Kontakt z człowiekiem oraz narażenie na zmienne warunki otoczenia tj. wilgotność czy temperaturę wpływa negatywnie na kondycję papieru, a co za tym idzie przyspiesza proces jego starzenia się. Ta cecha decyduje, że ochrona zasobów piśmienniczych jest bardzo ważna.

SŁOWA KLUCZOWE:

Czasopismo. Konserwacja. Kwaśny papier. Ochrona zbiorów. Papier gazetowy. Przechowywanie zbiorów.

Wstęp

Przedmiotem opracowania są szczególnego rodzaju zbiory gromadzone w bibliotekach – wydawnictwa ciągłe. Starano się scharakteryzować nośniki periodyków tradycyjnych – ich rodzaje, z uwzględnieniem form drukarskich oraz wskazano zastosowanie. Precyzyjne okre-

ślenie kryteriów doboru papieru jest niezmiernie istotne w przypadku czasopism – ze względu na ich ulotność i „jednorazowe” zaistnienie na rynku wydawniczym. Prasa odzwierciedla bowiem wszechstronnie rzeczywistość, w tym bieżące zdarzenia polityczne, społeczne, gospodarcze, naukowe, kulturalne czy fachowe. Stąd przydatność czasopism okazuje się być nieprzemijająca. Po latach sięga się do przechowanej w niej dokumentacji. Ta okoliczność decyduje, że ochrona zasobów czasopiśmienniczych ma dotyczyć zarówno zbiorów archiwalnych, jak i nowych nabytków. Stan papieru użytkowego do druku z czasem się zmienia. Wydawcy podają informację o drukarni, która wykonała nakład gazety czy czasopisma, ale nie informują o papierze którego użyto. Taka praktyka występowała w przeszłości i nadal jest stosowana. Wiedza o papierze jest potrzebna konserwatorom, ale i wydawcom, gdy określają koszty publikacji. Czas trwałości papieru to czynnik istotny w archiwizacji zbiorów bibliotecznych, zwłaszcza gazet.

Charakterystyka papierów gazetowych

Papier gazetowy jest przeznaczony do drukowania techniką typograficzną. Produkuje się go w odmianie drzewnej o gramaturze około 50g/m^2 , nie jest klejony, o matowej powierzchni, zawiera około 4-6% wypełniacza, ma barwę białą, ale może mieć lekkie zabarwienie o jasnym odcieniu (należy do najtańszych wytworów papierniczych). Papier offsetowy do drukowania gazet jest także produkowany w odmianie drzewnej o gramaturze około 50g/m^2 , ale jest słabo zaklejony, o matowej powierzchni i ma barwę białą. Produkuje się go w zwojach (cena zbliżona jest do papieru gazetowego). Jest to papier starej generacji. Obecnie produkuje się papiery, tzw. nowej generacji, do których można zaliczyć papier LWC, MWC, HWC, typu Chromolux, SC, tzw. „objętościowe”, samoprzylepne i samo kopiujące, papiery ozdobne i papiery barwione.

I tak papier LWC (Light Weight Coated) jest to cienki papier drukowy o gramaturze od 45 do 80g/m^2 , powlekany dwustronnie. Powłoki te mają gramaturę od 5 do 12g/m^2 na jedną stronę. Papier LWC stosowany jest do drukowania czasopism ilustrowanych, prospektów reklamowych itp. Nadaje się też doskonale do drukowania tekstów i ilustracji zarówno jednobarwnych, jak i wielobarwnych.

Można go zadrukować trzema podstawowymi technikami drukarskimi, tj. typografią, offsetem i wkłęsłodrukiem. Papier ten produkuje się głównie w postaci zwojów. Jego powierzchnia jest satynowana, biała. Wadą papieru LWC jest mała sztywność. Do drukowania papierów LWC stosowane są specjalne farby drukowe: neat-set dla offsetu i spe-

cialne farby przeznaczone do drukowania wkłesłodrukowego papierów LWC. Współcześnie produkowane są również specjalne papiery LWC dla offsetu i osobno LWC dla wkłesłodruku. Odmianą papieru LWC są papiery ULWC (Ultra LWC). Wytwarzane są one osobno, z przeznaczeniem do drukowania offsetowego i wkłesłego. Ich gramatura jest niska i wynosi zwykle od 35 do 48 g/m².

Kolejnym rodzajem papieru jest MWC (Medium Weight Coated). Jest to papier drukowy dwustronnie powlekany, o średniej gramaturze tak powłoki, jak i papieru, stosowany do drukowania offsetowego. Symbol MWC służy obecnie do określenia dwukrotnie powlekanego papieru przeznaczonego głównie do drukowania offsetowego wielobarwnych ilustracji o liniaturze rastra do 60 linii/cm. Produkuje się także odmianę przeznaczoną do drukowania wkłesłodrukiem. Oczywiście, papier przeznaczony do drukowania offsetowego można zadrukować typograficznie. Papier MWC ma zwykle gramaturę od 80 do 170 g/m². Charakteryzuje się wysoką białością i gładkością powłoki. Najczęściej jest produkowany jako papier z wysokim połyskiem. W przypadku papierów o powłoce matowej należy do drukowania stosować specjalne farby.

Papier HWC (Heavy Weight Coated) jest to papier dwustronnie powlekany o dużej (ciężkiej) gramaturze tak powłoki, jak i papieru, przeznaczony głównie do drukowania offsetowego. Symbol HWC służy obecnie do określenia trzykrotnie powlekanego papieru przeznaczonego do wielobarwnego drukowania offsetowego ilustracji o liniaturze rastra od 80 linii/cm wzwyż. Papier ten, produkowany w wersji bezdrzewnej o gramaturze 100-300 g/m², charakteryzuje się bardzo wysoką białością i gładkością powłoki. Najczęściej produkowany jest jako papier z wysokim połyskiem. W przypadku papieru o powłoce matowej należy stosować papiery SC. Są to papiery drzewne, zaklejone w masie, mocno wypełnione, podatne na operację superkalandrowania. Skrót SC powstał od pierwszych liter angielskiego określenia czynności superkalandrowania (*super calandered*). Papiery te, przeznaczone do zwojowego drukowania czasopism albo katalogów techniką offsetową lub wkłesłą, są substytutem (zamiennikiem) papierów LWC. Są znacznie tańsze od nich (około 20%), ich jakość jest jednak nieco niższa. W związku z tym można na nich drukować ilustracje wielobarwne z niższą liniaturą rastra niż na papierze LWC – zalecana liniatura rastra 48-56 linii/cm (w przypadku papierów LWC – zalecana liniatura rastra wynosi minimum 60 linii/cm). Produkowane są 2 rodzaje papierów SC: offsetowy i wkłesłodrukowy różniące się białością i gładkością. Papiery SC produkowane są w gramaturach 40-80 g/cm². Mają one wyższą sztywność niż papier LWC.

Następnym rodzajem papieru wykorzystywanego przy druku gazet i czasopism jest papier objętościowy (zwany również papierem piórkowym lub grubym papierem drukowym). Jest to bezdrzewny lub drzewny papier o dużej pulchności (tj. o dużej grubości przy stosunkowo niewielkiej gramaturze). Papier ten znajduje zastosowanie przy drukowaniu książek, szczególnie tam, gdzie przy małej liczbie stronic chcemy, aby publikacja prezentowała się pokaźnie. Jest to najczęściej papier zaklejony powierzchniowo i przeznaczony do zadrukowania techniką offsetową. Do drukowania książek najczęściej stosuje się papier o wskaźniku pulchności 1,5; 1,75; 2,0 i 2,2 (normalnie stosowany papier drukowy ma wskaźnik pulchności 1,1-1,2). Produkowane są również papiery objętościowe gazetowe kserograficzne, przeznaczone do drukowania czasopism [1, s. 4-6].

Przechowywanie i ochrona zbiorów czasopiśmienniczych

Opisane rodzaje papieru do produkcji gazet i czasopism muszą być w odpowiedni sposób przechowywane oraz należy im zapewnić stosowną ochronę konserwatorską w warunkach bibliotecznych.

Każda biblioteka prowadzi określoną politykę w zakresie doboru materiałów. Podejmuje się decyzję, jakiego rodzaju zbiory będą gromadzone, jak długo przechowywane i jakie działania zostaną podjęte w celu zabezpieczenia i ochrony zasobów. Precyzyjne określenie kryteriów doboru jest szczególnie ważne w odniesieniu do czasopism – ze względu na ich ulotność, o czym już wspomniano.

W ramach polityki gromadzenia decyduje się o doborze tytułów (najczęściej jest on spójny z profilem danej biblioteki) oraz o liczbie prenumerowanych egzemplarzy – czasami zwiększa się zamówienie o egzemplarze archiwalne, zwłaszcza w przypadku gazet i czasopism często czytanych. Okazuje się niemożliwe przechowywanie wszystkich dokumentów, konieczne jest więc stosowanie selekcji w taki sposób, aby wypełnić obowiązki biblioteki wobec przyszłych pokoleń. Równocześnie kolekcje włączone do zasobów biblioteki muszą podlegać szczególnej ochronie. Skala zniszczenia zasobów bibliotecznych jest tak duża, że należy dokonywać wyboru. Właśnie w taki sposób – wybierania w celu ochrony – kształtuje się współcześnie polityka ochrony zbiorów bibliotecznych [2, s. 12].

Polityka ta powinna obejmować:

- działania profilaktyczne zapobiegające różnym szkodom;
- działania likwidujące powstałe szkody;
- działania zabezpieczające treść zasobu – przenoszenie ich na inne nośniki.

Ważne okazuje się częściowe badanie stanu fizycznego czasopism w celu wczesnego wykrycia uszkodzeń. Czynniki powodujące destrukcję zbiorów można podzielić na 3 grupy:

1. Fizykochemiczne:

- światło słoneczne i sztuczne – powodują żółknięcie papieru i płowienie druku, rozkłada się klej, pęka oprawa;
- temperatura – przy wysokiej (powyżej 25° C) papier staje się łamliwy i następuje przyspieszone jego starzenie;
- wilgotność – przy wysokiej pojawiają się dogodne warunki do rozwoju mikroorganizmów, obniża się wytrzymałość papieru na rozerwanie, przy niskiej następuje przesuszenie papieru i klejów użytych do oprawy roczników;
- kurz – przy wysokiej wilgotności w kurzu rozwijają się grzyby.

2. Biologiczne – bakterie, grzyby, owady, gryzonie.

3. Mechaniczne:

- niewłaściwa oprawa roczników;
- niewłaściwe ułożenie czasopism na regałach;
- nieostrożne obchodzenie się ze zbiorami w czasie korzystania z nich (w czytelnicy oraz w trakcie wykonywania kserokopii, skanowania i fotografowania).

W pierwszej kolejności należy zapewnić odpowiednie warunki magazynowania. Stworzenie gazetom należytych warunków przechowywania sprawi, że ograniczy się wydatki na konserwację właściwą. Regały lub stelaże w magazynach powinny być zaopatrzone w półki nieznacznie większe od przechowywanych na nich pozycji, aby pozostała wolna przestrzeń umożliwiała cyrkulację powietrza. Najlepszym rozwiązaniem mogą być tutaj półki z możliwością regulacji wysokości. Powierzchnie półek i podpórki nie mogą powodować uszkodzenia woluminów. Prosty sposób ochrony jest umieszczanie pojedynczych numerów w pudłach lub tzw. fascykułach. Najlepsze zabezpieczenie stanowi oprawa introligatorska dobrej jakości, z szyciem łączącym składki oraz należyty doborem używanych klejów i materiałów. Przygotowując czasopisma do oprawy, trzeba grupować poszczególne numery rocznika w woluminy takiej objętości, żeby wygodne było ich czytanie, a wielokrotne użytkowanie nie wpływało zbyt na zniszczenie oprawionych tomów. Na tym etapie można również określić podział danego tytułu na części – z powodu występowania dodatków w różnych formatach. Decydując się na oprawianie roczników gazet, często sięga

się po egzemplarze archiwalne, ponieważ bieżąco wykorzystywane numery są kompletnie zaczytane i koszt ich oprawy kilkakrotnie przewyższyłyby poniesione nakłady na prenumeratę dodatkowych sztuk.

Równie ważne, jak warunki magazynowania, są właściwe metody przemieszczania zbiorów – w miarę możliwości jak najrzadsze, a w celu dostarczenia roczników użytkownikom zapewnienie odpowiednich sposobów transportu. W tym miejscu wydaje się najistotniejsza świadomość konieczności ochrony zasobów bibliotecznych u samych bibliotekarzy. Ich zadaniem jest też przypominanie użytkownikom o ostrożnym obchodzeniu się z czytаныmi woluminami. Należy również zadbać o wyposażenie czytelnicy w stoły do umieszczania materiałów o dużych rozmiarach. Większość bibliotek stara się stwarzać możliwie najdogodniejsze warunki korzystania ze swoich zasobów. Mimo tych deklaracji, muszą być jednak stosowane pewne ograniczenia, szczególnie w zakresie kopiowania materiałów bibliotecznych na potrzeby własne użytkowników. Określić trzeba metody kopiowania poszczególnych rodzajów zbiorów, tak aby były one dla druków bezpieczne. W czasie fotografowania należy unikać nadmiernego oświetlenia i wysokiej temperatury. Szczegółnej uwagi wymaga wykonywanie kserokopii, zwłaszcza z oprawnych woluminów. Nie jest dopuszczalne stosowanie silnego nacisku na grzbiet przy wykonywaniu kopii tekstu znajdującego się blisko zszycia. Jeżeli istnieje jakiegokolwiek niebezpieczeństwo spowodowania uszkodzeń, trzeba zastosować inną metodę kopiowania, np. skanowanie profesjonalnym skanerem przez wykwalifikowany personel. Ograniczenia w udostępnianiu mogą ponadto polegać na zapewnieniu dostępu do kopii materiałów bibliotecznych zamiast do oryginałów [3, s. 54-57].

Zakończenie

Całość zagadnień dotyczących wykonywania zabiegów konserwatorskich w niewielkim stopniu dotyczy bibliotekarzy. Nie są oni bowiem w stanie zorganizować takiego zaplecza technicznego, które umożliwiłoby przeprowadzenie kompleksowej restauracji zbiorów. Potrzebna jest też specjalistyczna wiedza w tym zakresie. Większe szkody przyniosłaby niefachowa konserwacja niż pozostawienie w obecnym stanie wytypowanych do naprawy woluminów. Najbardziej przemawiającym przykładem może tutaj być korzystanie ze zwykłych taśm samoprzylepnych używanych w biurach, których stosowanie w celach konserwatorskich jest absolutnie niedopuszczalne. Z biegiem czasu taśma taka żółknie, traci elastyczność, powoduje przebarwienie i prześwitwanie papieru.

Mówiąc o ochronie zasobów czasopiśmienniczych, nie można nie wspomnieć o problemie tzw. „kwaśnego papieru”. Papier taki był

używany szczególnie podczas drukowania gazet. Rozpadające się w pył zasoby są faktem, z którym na co dzień stykają się ludzie pracujący ze zbiorami gazet i czasopism. Problem „kwaśnego papieru” wynika ze sposobu produkcji papieru od połowy XIX w. aż do współczesności. Rozmiary zniszczeń spowodowanych kwasowością papieru wydają się wręcz nie do ogarnięcia [4, s. 20].

Wobec powyższych stwierdzeń nie należy jednak wyciągać wniosków, że bibliotekarz nie ma nic do powiedzenia na temat problemów związanych z konserwacją zbiorów. Niezastąpiona wydaje się jego pomoc przy typowaniu materiałów do zabiegów konserwatorskich. Niezbędna jest zatem ścisła współpraca między bibliotekarzem a konserwatorem.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Jakucewicz S.: *Wyroby papierowe*. „Print Publishing” 1999 nr 149, s. 4-5. ISSN 1230-5987.
- [2] *Ochrona zbiorów bibliotecznych. Z problemów konserwacji*, oprac. J. Wieprzkowski. Warszawa 1992. ISSN 0507-8911.
- [3] Zyska B.: *Ochrona zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem. T. 2, Czynniki niszczące materiały w zbiorach bibliotecznych*. Katowice 1993.
- [4] Zyska B.: *Ochrona zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem. T. 3, Działania profilaktyczne w bibliotece*. Katowice 1994.

Agnieszka Bakalarz

Department of Library and Marketing Books
Institute of Library and Information Science
University of Silesia in Katowice
e-mail: agnieszka.bakalarz@us.edu.pl

PAPER IN MAGAZINES TAKEN ADVANTAGE, NEWSPAPERS. CONSERVATORY PROTECTION AND MANNER OF STORAGE

ABSTRACT:

Library materials in this magazine are collected in libraries in different conditions and locations. Given that the press presents the

events of political, social, economic, scientific and professional is used virtually every day. Human contact and exposure to changing environmental conditions, ie humidity, temperature affects the condition of the paper thus accelerates the aging process. This specificity determines that the protection of resources is as important as writing with valuable collections of books.

KEYWORDS:

Newspaper paper. Protection of package. Preservation. Magazine. Storage of package. Acid paper.